

LIA POP

EFICIENŢA MIJLOACELOR ALTERNATIVE ŞI AUGMENTATIVE ÎN PROCESUL COMUNICĂRII, LA ELEVII CU DIZABILITĂŢI SEVERE DE ÎNVĂŢARE

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

LIA POP

•

Eficiența mijloacelor alternative și augmentative în procesul comunicării, la elevii cu dizabilități severe de învățare

LIA POP

EFICIENȚA MIJLOACELOR ALTERNATIVE ȘI AUGMENTATIVE ÎN PROCESUL COMUNICĂRII,
la elevii cu dizabilități severe de învățare

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2023

Referenți științifici:

Prof. univ.dr. EcaterinaVrășmaș

Prof. univ. dr. Alois Gherguț

ISBN 978-606-37-1892-2

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

Cuprins

Lista figurilor

Lista tabelelor

Lista abrevierilor

OMS – Organizația Mondială a Sănătății

CIF-CT – Clasificarea internațională a funcționării, dizabilității și sănătății – copii și tineri

CAA – Comunicare alternativă și augmentativă

TA – Tehnologie asistivă

DUÎ – Design universal în învățare

TSA – Tulburări din spectrul autist

CES – Cerințe educaționale speciale

ECS – Educația cerințelor speciale

DSM – Manual de diagnostic și statistică a tulburărilor mentale

Introducere

Comunicarea reprezintă nu doar o dimensiune existențială fundamentală, ci și un drept incontestabil al omului ceea ce face ca, pe fondul exploziei tehnologice caracteristice secolului nostru, analiza impactului mijloacelor alternative și augmentative de comunicare în contextul dizabilităților severe în învățare să fie justificată, atât prin calitatea livrării unor servicii educaționale speciale, cât și prin responsabilitatea profesorilor de a răspunde echitabil în fața unor profile complexe de învățare.

Pe de altă parte, subiectul educației incluzive reprezintă una dintre cele mai abordate teme, atât la nivel macro-educativ (sisteme de educație), cât și la nivel micro-educativ (lecții), iar acest aspect este surprins nu numai prin definirea și redefinirea paradigmelor de raportare la dizabilitate, caracteristice ultimilor ani și evidente în analiza sistemelor educației la nivel mondial, cât și prin volumul în creștere al literaturii de specialitate destinate acestui segment de analiză. Bibliografia de referință este prezentă, atât în surse consacrate, cât și la nivel de articole publicate în bazele de date destinate diseminării rezultatelor cercetărilor.

Interesul față de acest subiect, deși susținut și dezbătut la nivel mondial de peste trei decenii, este departe de a oferi o imagine clară (atât la nivel de concepte, cât și de practici efective la clasă), care să răspundă în mod echitabil particularităților de învățare ale tuturor elevilor, cu sau fără dizabilitate. Acest interes este susținut nu numai la nivel de documente și politici, dar și la nivel de produse rezultate în urma inovației tehnologice.

Abordarea dizabilității din perspectiva participării în diferite activități specifice unui anumit grup de referință, alături de evidențierea caracteristicilor ce țin de *exprimarea și interpretarea de concepte, gânduri, sentimente, fapte și opinii, atât în formă orală cât și scrisă* (http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:c11090&from

=EN) facilitează celui interesat de o educație reală, conturarea unei perspective umane a ceea ce înseamnă dezvoltarea copilului. În această ordine de idei, cercetarea de față aduce în prim-plan perspectivele istorice și cadrul oficial în raport cu ceea ce reprezintă conceptul de dizabilitate în viziunea OMS, subliniind totodată importanța comunicării (alternativă și augmentativă) în procesul învățării la elevii cu dizabilități severe în învățare, pe fondul exploziei tehnologice.

Semnificația studiului

Prin studiul de față s-a urmărit prezentarea elementelor ce țin de educație și progres în contextul dizabilităților severe de învățare, prin intermediul mijloacelor de comunicare alternativă și augmentativă (CAA). De asemenea, s-a urmărit prezentarea coerentă a conceptelor de lucru în conformitate cu direcțiile internaționale de acțiune în educația elevilor cu cerințe speciale în învățare, alături de evidențierea relevanței și totodată importanței standardelor de calitate în cercetarea aferentă educației speciale. Drept urmare, datele prezentate în acest studiu contribuie la întregirea imaginii de ansamblu asupra condițiilor în care prevederile convențiilor internaționale asumate de România sunt aplicate sau aplicabile, în clasele de elevi considerați cu grad sever de afectare, cuprinse în analiza efectuată, prin modalități mixte de culegere a datelor, atât din contexte internaționale, cât și naționale, subsumate perspectivei transformative (Creswell, 2014; Mertens, 2012).

Orientările filozofice ale studiului

Având în vedere specificul subiectului cercetat, respectiv optimizarea procesului învățării la elevi cu dizabilități severe în învățare, paradigma din spatele demersului investigativ este una transformativă, deoarece pe lângă evidențierea unor aspecte ce țin de anumite limitări conceptuale și implicațiile acestora la nivel practic, în cele din urmă sunt promovate modalități de realizare a unor practici echitabile la clasă, prin compararea și analiza unor realități diferite la clasele de elevi cu dizabilități severe în

învățare. Comparațiile au fost realizate la nivel de spațiu european prin compararea mai multor școli.

Din punct de vedere ontologic, paradigma transformativă acționează în baza asumpției că există realități multiple, iar acestea sunt construite social, ceea ce implică faptul că, există diferențe semnificative la nivel de practici educaționale în funcție de contextul de referință. În această ordine de idei, s-a încercat identificarea particularităților specifice anumitor contexte și modalitatea în care acestea coincid sau nu, cu realitatea claselor analizate la nivel național.

La nivel epistemologic, s-a considerat ca fond de analiză și observație faptul că, pentru a surprinde cât mai acurat o realitate dată, este nevoie de interacțiune directă între cel care culege datele și participanți. Totodată, s-a admis că, ceea ce implică „cunoaștere" este un fapt localizat istoric și social, într-un anumit context cultural complex, motiv în baza căruia a fost respectată și considerată fiecare perspectivă/viziune identificată în cadrul acestui studiu, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic.

Date fiind aceste considerente, la nivel metodologic, orientarea în cercetarea de față s-a realizat în baza considerentelor aferente metodologiei mixte de cercetare. Complexitatea lumii reale și diversitatea contextelor nu pot decât să solicite culegerea datelor din surse și prin forme multiple de informație în scopuri diferite, dar care să întregească o imagine de ansamblu finală, cât mai coerentă. Această încadrare metodologică a luat forma metodologiei mixte transformative cu faze multiple, respectiv combinate.

Întreg demersul cercetării a avut ca bază axiologică principii de analiză precum: respectarea libertății subiecților, atât în participare, cât și în exprimare; acces total la procedura de implementare și posibilitatea de a întrerupe participarea la studiu în orice moment al cercetării; implicarea voluntară și lipsită de constrângeri în demersul cercetării. În partea de final a cercetării, datele au fost considerate în baza principiului echității, înțeles ca oportunitate de învățare aplicat la elevii cu particularități similare, dar din contexte diferite (Creswell, 2014; Mertens, 2012).

Motivație

Cu o istorie amplă ce se întinde pe o perioadă imprecisă, conceptul de dizabilitate aduce în ultimii 20 de ani modificări substanțiale în ceea ce privește promovarea noilor perspective în raport cu semnificația acestuia. Deși țara noastră, din punct de vedere oficial, aderă și promovează valorile educației incluzive din spațiului euroatlantic, la nivel aplicativ există încă numeroase confuzii cu privire la operaționalizarea conceptelor de bază din acest domeniu. Alături de aceste considerente, dorința transformată în necesitatea de a spori valoarea adăugată a actului didactic, au motivat obiectiv aprofundarea impactului pe care comunicarea alternativă și augmentativă (ca parte a tehnologiilor asistive) îl are în procesul învățării și comunicării la elevii cu dizabilități severe în învățare.

În acest sens, literatura de specialitate găzduiește o explozie de studii în ultimii 20 de ani, pe de o parte datorită politicilor de integrare și incluziune, implicit respectarea drepturilor omului, iar pe de altă parte, datorită ritmului de dezvoltare tehnologic, care oferă o gamă largă de produse cu scopul suplinirii anumitor neajunsuri. Ceea ce face interesant și util studiul acestui domeniu aplicat în spațiul nostru educațional este, pe de o parte, numărul cercetărilor pe acest domeniu de referință în țara noastră, iar pe de altă parte, complexitatea fenomenului în sine. Drept urmare, studiile cu privire la dizabilitate și/sau comunicare alternativă și augmentativă în țara noastră sunt aproape inexistente. Aparent, conceptele sunt vagi, ceea ce creează confuzii și nu pot sprijini procesele de decizie echitabile și eficiente în raport cu asigurarea unor servicii educaționale de calitate pentru toți elevii. Așadar, a existat o nevoie identificată din acest punct de vedere, nevoie ce trebuia supusă unor analize pragmatice, care să se bazeze pe date, atât cantitative, cât și calitative din spațiul nostru socio-cultural, comparativ cu ceea ce se promovează a fi practici eficiente la nivel internațional.

La nivel subiectiv, comunicarea reprezintă una dintre condițiile umane de bază și totodată un drept fundamental al fiecărei persoane. Dacă pentru majoritatea persoanelor acest proces are loc în mod firesc, fără a-i fi conștientizată importanța, datele prezente în literatura de specialitate prezintă o tendință în creștere a persoanelor care întâmpină dificultăți

majore în comunicarea vorbită și/sau scrisă. În această imagine se încadrează, atât tulburările de dezvoltare (Zablotsky, Black, & Blumberg, 2017), cât și condițiile medicale dobândite în urma unor afectări în structurile creierului (Beukerman & Mirenda, 2013).

Din punct de vedere educațional, aceste statistici solicită servicii de educație specială echitabile și eficiente în raport cu profilele complexe de învățare prezente în școli. Ca argument în susținerea acestor tendințe se pot face referiri, atât la volumul în creștere al studiilor prezente în literatura de specialitate pe acest cadru de interes, cât și la politicile promovate în sistemele europene de educație și formare. Drept urmare, Comisia Europeană de Educație, Tineret și Cultură (2006) a prezentat o viziune de integrare a principiilor de eficiență și echitate la toate nivelurile de educație și formare profesională, în vederea atingerii obiectivelor ce vizează competitivitatea și coeziunea socială, precum și reducerea inegalităților în materie de educație și formare. Acest deziderat, de transformare a persoanelor cu dizabilități din beneficiari de taxe, în plătitori de contribuții, se bazează nu numai pe motive de rentabilitate economică, ci și pe creșterea gradului de participare a tuturor persoanelor la activități specifice vârstei în care se încadrează, drept condiție în respectarea drepturilor omului (http:// eur-lex.europa.eu/legal-content/ RO/ALL/ ?uri= URISERV :c11095).

UNIVERSITAS CLAUDIOPOLITANA
ROMANIA
PRESA UNIVERSITARĂ

ISBN: 978-606-37-1892-2